

Helma de Keijzer: h.dekeijzer@fontys.nl

Ritie van Rooijen: ritie.vanrooijen@hu.nl

Impact van onderzoek in het werkveld

Good practice

Ontwikkeling van het pedagogisch handelen van leraren door dialogische leerprocessen in Professionele Leergemeenschappen

Professionele leergemeenschap, dialoog, pedagogische opvattingen van leraren

Abstract

De ontwikkeling van het pedagogisch handelen als een gezamenlijk leerproces van leerkrachten was een belangrijke doelstelling voor een samenwerkingsproject van praktijk- en kennisinstellingen. Om dat te realiseren werden zeven Professionele Leergemeenschappen (PLG's) gevormd. We waren nieuwsgierig naar het karakter van de leerprocessen die plaats vonden in de PLG's en wat volgens de deelnemers de bijdrage was van het samen leren in een PLG. Maar vooral ook wilden we weten hoe leerprocessen die pedagogische ontwikkeling stimuleren, positief te beïnvloeden zijn. De dialoog werd als middel ingezet om gezamenlijk te ontdekken, te leren en te begrijpen hoe impliciete opvattingen het pedagogisch handelen bepalen, en hoe verschillen in cultuur, waarde of opvattingen verhelderd konden worden. Door o.a. (groeps) interviews, reflectie en het verbinden van verhalen van leerkrachten werd duidelijk dat het leren dat heeft plaats gevonden veelal de bewustwording van opvattingen betrof in relatie tot het pedagogisch handelen. Het kritisch bevragen van onderliggende opvattingen gebeurde echter nauwelijks. Ook werd duidelijk dat de bereidheid om het eigen denken en handelen onder de loep te nemen in de PLG werd gestimuleerd door de dialoog. Aan de hand van deze bevindingen ontwikkelden we een dialogische werkwijze als een gezamenlijk leerproces om vanuit praktijkervaringen te ontdekken welke onderliggende opvattingen leidend zijn voor het pedagogisch handelen in de onderwijspraktijk. We zullen de bevindingen van de leeruitkomsten en de evaluatie van de ingezette dialogische werkwijze in de PLG's presenteren.

Deze presentatie past goed binnen het thema van het congres omdat het een voorbeeld is van onderzoek in en met de praktijk. Ook zijn de resultaten van het onderzoek vertaald in een professionaliseringstraject voor de onderwijspraktijk en in een werkwijze voor in lerarenopleidingen. (Zie themanummer over PLG's in TvL, 2015).

Onderwerp

Het pedagogisch handelen van leerkrachten wordt gevormd en beïnvloed door onderliggende opvattingen, echter zijn leerkrachten zich niet altijd bewust welke opvattingen het handelen sturen. Ook is de taal om onderliggende opvattingen te bespreken onderontwikkeld in de wereld van het onderwijs. Tegen deze achtergrond is de vraag gerezen waar een leerproces aan moet voldoen dat leidt tot bewustwording van opvattingen en leraren taal geeft om de dialoog over 'goed' onderwijs te kunnen voeren.

Context: In een 4-jarig Collaborative Action research project werken 24 leraren van het primair en speciaal onderwijs samen in PLG's aan de ontwikkeling van hun pedagogisch handelen.

Doel

Een manier van samenwerkend leren identificeren dat bijdraagt aan de ontwikkeling van het pedagogisch handelen van leraren, exploratie van onderliggende pedagogische opvattingen en ontwikkeling en conceptualisatie van een dialogisch leerproces in PLG's voor leraren.

Theoretische inbedding

Verschillende theoretische en empirische studies tonen aan dat sociale en morele vorming van leerlingen in hoge mate afhankelijk is van het gedrag van de leraar (o.a. Campbell, 2003, Jackson, Boostrom & Hansen, 1993; Veugelers & De Kat, 2003). Leraren zijn zich echter niet altijd bewust van de invloed die zij hebben op de vorming en ontwikkeling van kinderen en welke opvattingen het handelen sturen. Gekozen is voor het concept van Professionele Leergemeenschappen om ruimte te geven aan collectieve leerprocessen. Een PLG bestaat uit een groep mensen die als een collectieve onderneming kritisch hun eigen praktijk bevragen door een continue, reflecterende, samenwerkende en op leren georiënteerde manier (Mitchell & Sackney, 2000; Stoll et al, 2006; Toole & Louis, 2002). Om de onderliggende pedagogische opvattingen van het leren te kunnen identificeren maakten we gebruik van de transformatieve leertheorie van Mezirow (1991 e.v.). Deze theorie stelt het herkennen van onderliggende opvattingen centraal en start vaak vanuit een spanning, vraag of conflict. In het bijzonder explicitering van botsende opvattingen brengt een dialogisch proces over het verhaal van praktijkervaringen op gang (Abma & Widdershoven, 2006). Om opvattingen te kunnen expliciteren werd de dialoog ingezet. In dialoog is het mogelijk om individuele en collectieve vooronderstellingen, ideeën, overtuigingen en gevoelens te verkennen. Dialoog is daarom gezien als een collectief leerproces waarin de essentie zit in het 'leren'; een zich ontwikkelend proces van creatieve deelname tussen de deelnemers (Bohm, 2004).

Praktische relevantie

Met de invoering van het wettelijk kader Passend Onderwijs moeten leraren navigeren in een onderwijscontext waar verschillende opvattingen heersen over wat goed onderwijs is. Het is daarom belangrijk voor leraren dat zij weten wat zij nastreven voor leerlingen en daarover in gesprek kunnen met anderen. Ook de Onderwijsraad (2013) benadrukt dat leraren pas een interessante dialoogpartner zijn wanneer leraren zelf iets te zeggen hebben. Dit onderzoek levert een bijdrage aan kennis over professionalisering van leerkrachten dat zich ontwikkelt in dialoog met anderen. Ook draagt het bij om pedagogische opvattingen die zijn ingebed in de dagelijkse onderwijspraktijk te begrijpen, te verwoorden en te analyseren.

Opbrengst van een evaluatie van de praktijk.

Naar aanleiding van de bevindingen en enthousiasme van de betrokken praktijkinstellingen over het samen leren in een PLG is een professionaliseringstraject ontwikkeld. Een van de doelstellingen van het traject is het stimuleren van het samenwerkend leren binnen de eigen schoolpraktijk d.m.v. intervisie in een PLG. De intervisie richt zich specifiek op leerprocessen die de bewustwording van onderliggende pedagogische opvattingen stimuleren en de ontwikkeling van het pedagogisch

handelen bevorderen. De inzet is de ontwikkelde dialogische werkwijze; een kritisch reflexief gesprek met collega's over pedagogische opvattingen (De Keijzer, Van Rooijen & Vogel, 2015). Op dit moment bevinden we ons in de fase van uitvoering. Tijdens het congres zullen we de 1^e resultaten presenteren en ter discussie stellen.

Literatuur

- Abma, T. A., & Widdershoven, G. A. M. (2006). *Responsieve Methodologie, Interactief Onderzoek in de Praktijk*. Den Haag: Lemma.
- Bohm, D., 2004, *On dialogue*, Routledge, Taylor & Francis Group
- Campbell, E. (2003). Moral lessons: The ethical role of teachers. *Educational Research and Evaluation*, 9(1), 25-50
- De Keijzer, H., Van Rooijen, R., & Vogel., P. (2015). Ontdekkend en Waarderend leren in Professionele Leergemeenschappen. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 36(4) (In press)
- Jackson, P. W., Boostrom, R. E., & Hansen, D. T. (1993). *The moral life of schools*. San Francisco: Jossey – Bass.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative dimensions of adult learning*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Onderwijsraad (2013). *Leraar zijn. Meer oog voor persoonlijke professionaliteit*. Den Haag Onderwijsraad. Gedownload op 10 februari 2014 van <http://www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/733/documenten/leraar-zijn.pdf>.
- Stoll, S., Bolam, L., McMahon, A., Wallace, R., & Thomas, M., (2006), Professional learning communities; a review of the literature, *Journal of Educational Change* (2006) 7:221–258, Springer 2006.
- Veugelers, W., & Kat, E. de (2003). Moral task of the teacher according to students, parents and teachers. *Educational Research and Evaluation*, 9(1), 75-91.